

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/331089611>

TÜRKİYE'NİN NATO'YA GİRİŞİ VE BASINDAKİ YANKILARI TURKEY'S NATO ENTRY AND ECHOES IN THE PRESS

Article · February 2019

CITATIONS

0

READS

453

1 author:

Şerafettin Can Erdem
Marmara University

12 PUBLICATIONS 2 CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Türkiye'nin NATO'ya Giriş ve Basındaki Yankıları [View project](#)

TÜRKİYE’NİN NATO’YA GİRİŞİ VE BASINDAKİ YANKILARI

TURKEY’S NATO ENTRY AND ECHOES IN THE PRESS

Ş. Can ERDEM¹

ÖZET

Türkiye’nin NATO’ya girebilmek için harcadığı çabalara ve bunun basındaki yankılarına yer verilen bu çalışma, günümüzde Türkiye-NATO ilişkilerinin niçin sorgulanır hale geldiğini açıklamaya çalışmaktadır. Başlangıcından itibaren yapılan hatalara değinilmiş ve bu durumun Türk devlet adamları tarafından çözülmesi gereken bir sorun olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, NATO, Soğuk Savaş, Truman Doktrini, Marshall Planı

ABSTRACT

The aim of this notification is, telling the efforts of Turkey in order to enter NATO. In this process we used national press. It is studied that why Turkey-NATO relations has become questionable. Touching upon to the mistakes made from the beginning and it is understood that this is a problem that must be resolved by the Turkish statesmen

Keywords: Turkey, NATO, Cold War, Truman Doctrine, Marshall Plan

Giriş

II. Dünya Savaşı sonunda Nazi Almanya’sı mağlup edilmişti. Büyük sıkıntıların çekildiği savaş yıllarından sonra 26 Haziran 1945’te San Francisco’da toplanan elli ülkenin temsilcileri Birleşmiş Milletler antlaşmasını imza etmişlerdi. Antlaşma Güvenlik Konseyi’nin beş daimî üyesinin kendi aralarındaki meselelerle ilgili olarak sürekli bir anlaşmaya varacakları ve bu devletlerden hiçbirinin toprak kazanmaya çalışmayacağını teyit ediyordu (Saray, 2000, s. 16). Ancak Sovyet Rusya’nın savaş sonrası oluşan yeni konjonktürde giriştiği genişleme siyasetiyle Doğu Avrupa ülkelerini komünist partiler aracılığıyla ele geçirmesi hür dünyada² tepki toplamıştı. 1946-1947 yıllarında bu Sovyet siyasetini engellemeye çalışan ABD başarılı olamamıştı. Başkan Truman’ın 1947’de, boyunduruk altına alınmak istenen ve buna direniş gösteren hür milletlerin desteklenmesi gerektiğini söylemesi siyasi literatüre Truman Doktrini olarak geçiyor, akabinde Türkiye’ye 100, Yunanistan’a yapılan 300 milyon dolarlık yardımlar gerçekleştiriliyordu (Göktepe, Seydi, 2015, s. 203). ABD, açlık çeken ülkelere buğday, tereyağı ve süttozunu da esirgemiyordu (Akin, 2017, s. 123). Bu yardımlar da ABD Dışişleri Bakanı Marshall’ın adıyla anılan Marshall planı çerçevesinde yapılıyordu (Dik, 2008, s. 952-953). ABD artık Monroe doktrinini terk ediyordu (Oran, 2005, s. 527). Truman doktrini, Yakın ve Ortadoğu’nun çok kritik bir bölge olduğu, zengin kaynakları bulunduğu, en hareketli deniz, hava ve kara yollarının buradan geçtiği, dolayısıyla büyük ekonomik ve stratejik öneme sahip olduğuna ilişkin tespitlerin doğal bir sonucuydu (Güler, 2004, s. 210).

Türkiye Nato İlişkileri

II. Dünya Savaşı sonrası dünya iki kutuplu bir hâle bürünmüştü. Başkan Truman ve İngiltere Başbakanı Churchill’in savaştaki müttefikleri Sovyetlere karşı tutumları sertleşiyordu. SSCB’nin Washington Büyükelçisi Nikolay Novikov da 1946 yılında Moskova’ya gönderdiği raporda ABD’nin siyasi, ekonomik ve askeri hegemonya kurma çabalarının nihaî hedefinin dünya egemenliği olduğunu belirtiyordu (Nur, 2012, s. 2). Bu çerçevede II. Dünya Savaşının sonunda gündeme gelen Sovyetlerin Türkiye’den talepleri, ülkede güvenlik endişesine yol açmıştı. Türkiye’nin bu durumda ABD’nin desteğine ihtiyaç duyduğu bilinen bir husustur. Yine de ABD 1947 yılına kadar Türkiye’nin beklentilerine olumlu cevap vermemiş, Türkiye uluslararası ilişkilerde en buhranlı bir dönemde yalnız kalmıştı (Ülman, 1968, s. 145, 148). Yine de Türkiye’nin bu süreçte ümidini korumasını sağlayan olay Amerikan Missouri zırhlısının Nisan 1946’da İstanbul’u ziyareti olacaktı. Amerikalıların 11 Kasım 1944’te vefat eden Türkiye’nin Washington Büyükelçisi Münir Ertegün’ün naaşını Missouri zırhlısıyla İstanbul’a getirmeleri Türk-ABD ilişkileri açısından bir milat olarak da değerlendirilebilir. Kuşkusuz Amerikalılar bu cemilede(!) bulunurken kâr zarar hesabı yapmışlardı.

¹ Doç. Dr. Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi. e-posta: cerdem@marmara.edu.tr

² Hür dünya, hür milletler gibi terimlerin mucidinin ABD olduğunu ve bunların soğuk savaş dönemi terminolojisinde sıklıkla kullanıldıklarını belirtmeliyiz. Dünya üzerinde hangi milletlerin hür olduğu tespitini kendilerine yakıştıran Amerikalıların bu tasnifinin özel bir niteliği olduğu açıktır. ABD kendisini de ‘hür dünyanın lideri’ ilan etmiştir. Bu, Türkiye’de ve dünyada merkez sağ düşüncenin derhal benimsediği bir terim olmuştur. Bu tasnif, ABD’nin sözünü dinleyenler dinlemeyenler şeklinde de açıklanabilir. Türkiye’nin söz dinleyenler grubuna dâhil olmasına, hatta bunun için ciddi gayret göstermesine rağmen günümüzde ABD ile ciddi sorunlar yaşıyor olması Türkiye NATO ilişkilerini sorgulanır hale getirmiştir.

Doğrusu bu gibi hususlarda pek mahir oldukları söylenebilir. Türk kamuoyu çok fazla sorgulamaksızın, basının da katkılarıyla Amerika'ya şükran duyması gerektiği yolunda şartlandırılıyordu. Kamuoyunun ikna edilmesi en az siyasetçilerin kazanılması kadar, belki ondan da önemliydi. ABD; dost memleket, yeryüzünün en büyük devleti, dünya barışının lideri, barışçı ve hürriyetçiydi. *Zincirli Hürriyet* gazetesinde Mehmet Ali Aybar, estirilen bu havaya itiraz etmiş, bağımsızlığımızın tehlikede olduğunu, buna kastedenlerin ordularla değil, bir yardım teklifinin yaldızlı paravanası altına gizlenerek geldikleri için Türk milletinin kuşkulamadığını yazmıştı. Mahirâne ve hainâne bir propagandanın bağımsızlığımıza kastedenleri bir kurtarıcı gibi göstermeye çalıştığını, gerçeğin farkında olan namuslu her Türk'ün kutsal görevinin bedeli ne olursa olsun gerçekleri haykırmak olduğunu da eklemişti (Bozkurt, 2008, s. 36-47, 51).

Bu şartlarda, Truman Doktrini çerçevesinde Türkiye Cumhuriyeti adına Hasan Saka ve ABD adına da Edwin C. Wilson tarafından 12 Temmuz 1947'de imzalanan anlaşma Türkiye'ye yapılacak yardımla ilgiliydi. Truman Doktrini uyarınca öngörülen yardım, yalnızca askeri bir nitelik taşıyordu. Amerika'nın amacı, Türk ordusunun güçlendirilmesiyle özellikle Doğu Akdeniz'in Sovyetlerin etkisi altına girmesini önlemektir³. Ancak şu hususu da vurgulamak gerekir ki; Amerikan askeri yardımı başladığında Türkiye üzerindeki ağır Sovyet baskısı azalmaya başlamıştı (Ülman, 1968, s. 149). ABD geç de olsa bu durumu (Sovyetlerin Türkiye'den taleplerini) lehine çevirecek hamleyi yapacak, adeta Türkiye'nin hâmililiğine soyunacaktı. Hatta bu doktrin, ABD'nin resmen Türkiye'nin Batı'daki en önemli destekleyicisi haline gelmesi demektir (Tüter, 2015, s. 11). Türk ordusundan, Amerikan çıkarları doğrultusunda üstlenmesi istenilen sorumluluklar ABD'nin Türkiye'deki siyasi gelişmelerle de yakından ilgilenmesini gerektiriyordu. Bu çerçevede, Türkiye'nin çok partili demokratik hayata geçişinin Amerika'nın Türkiye üzerindeki etkisinin artmasıyla açıklanması yaygın bir kanaattir. Bunun payı inkâr edilemezse de, Türk devletinin yönetimini elinde bulunduranın kimler olduğundan çok olaylara yaklaşımının önemli olduğu da savunula gelmektedir⁴. Kuşkusuz ABD'nin bu desteği Orta ve Yakın Doğu'daki stratejik beklentilerinin doğal bir sonucuydu. Oysa Türk tarafı meselenin bu yönüyle çok da ilgili görünmüyordu. Nitekim dönemin Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak'a göre, Truman Doktrini Türk halkına büyük bir huzur veriyor, Türk Milleti kendisini hür dünyadan(!) dışlanmış olarak görmüyordu. ABD, Marshall planını da devreye sokarak Türkiye'yi kendisine daha da bağımlı kılmak istemişti. Bu çerçevede Türkiye'ye, 1948-1952 yılları arasında 792.7 milyon dolar genel, 687 milyon dolar askeri yardım yapılmıştı (Tüter, 2015, s. 12). Marshall planının devreye sokulmasının nedenlerinden biri de, Batı Avrupa ülkelerinin 2. Dünya Savaşı yüzünden bozulan ekonomik düzenlerini yeniden kurmaya çalışmak böylelikle de komünizmin yayılmasını engellemektir. Batı Avrupa'nın ekonomik kalkınması uluslararası ticaretin yeniden canlanması demektir. Bu da, dönemin en güçlü ekonomisine sahip olan ABD'nin çıkarlarına hizmet edecekti (Ülman, 1968, s. 145).

Türkiye, jeostratejik ve jeopolitik konumu nedeniyle Soğuk Savaş döneminin önde gelen ülkelerinden birisiydi. 1945-1947 yılları arasında bunu önemsemez görünen ABD, Yunanistan, İran ve Türkiye'nin Sovyet tehditlerine karşı yardım istemesine daha fazla kayıtsız kalamamıştı. Türkiye ve Yunanistan'ın Sovyet hâkimiyeti altına girmesi Akdeniz ve Ortadoğu'daki dengelerin bozulmasına yol açacaktı. Bu da Amerikan çıkarlarının tehlikeye düşmesi demek olurdu ki, düşüncesi bile korkunçtu. Türkiye, Sovyetlerin eline bırakılmamalıydı.

Şubat 1947'de gerçekleşen İngiliz-Amerikan görüşmeleri sonucunda İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın sorumluluğunu(!) ABD'ye devretmiş, dolayısıyla dünya liderliğinden de feragat etmişti. Amerikalılar Türkiye'nin paha biçilemez değerini anlamakta ve değerlendirmekte gecikmediler. Türkiye'nin ABD tarafından emin ve ucuz bir karakol olarak değerlendirilmesi de bu döneme rastlamaktadır (Bozkurt, 2008, s. 64). Bu nitelikte görünen Türkiye'nin yönetimi de başıboş bırakılmamalıydı. Fakat daha önce de değinildiği üzere yönetim biçiminin fazlaca

³ “12 Temmuz 1947 Tarihli Yardım Anlaşması'nın hükümleri ve niteliği için bkz. *Aynı Tarihi*, No:164, (Temmuz 1947), s.18-21; Haydar Tunçkanat, *İkili Anlaşmaların İçyüzü*, İstanbul 1975 s.171-175. “Sovyetlerin hem Batı Avrupa hem de Doğu Akdeniz'de etkili olmak istemesinden Avrupa ve bütün dünyanın imdadına yetişen Truman Doktrini ve Marshall Planı sayesinde kurtulduğu bugüne kadar yerleşmiş, fakat yanlışlığı bizzat Batı kaynaklarınca ortaya konmakta olan bir efsanedir” şeklindeki görüşler de dikkate değerdir. Savaş sonrası Sovyetler Birliğinin, birkaç kuşağı birden savaş meydanlarında yok edilmiş, erkek nüfusu az, mevcudu yaşlı, endüstrisi tahrip edilmiş bir devlet olduğunun, Avrupa ve Dünya için gerçek anlamda bir tehdit oluşturamayacağını, hele işgale girişemeyeceğinin bilinen bir durum olduğu vurgulanmaktadır. Türkaya Ataöv, “Türk Dış Politikası Üzerine Düşünceler” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Yıl:1969, Cilt:24, Sayı:1, s. 100.

⁴ Altan Öymen, *Bir Dönem Bir Çocuk*, İstanbul 2009, s. 511; Yazar, savaş sonrasındaki dönemde demokratik rejimlerin saygınlığının arttığını belirtmekte ancak hiç kimsenin İnönü'yü çok partili hayata geçiş adımları atmak istememesi halinde buna zorlayamayacağını da eklemektedir. Nitekim tarihsel süreç, ABD'nin işbirliği yaptığı ülkelerin rejimlerinden çok onların stratejik konumları ve ABD'ye tam anlamıyla biat edip etmemeleriyle ilgilendiğini kanıtlamıştır. Yoksa başta Türkiye olduğu halde yakından ilgilendiği ülkelerde gerçekten demokratik bir rejim varmış yokmuş, bu ABD açısından yalnızca bir ayrıntıdır. Dolayısıyla Türk siyasi tarihi anlatılırken çok partili hayata geçiş sürecinin tek bir parametreye bağlı olarak açıklanması irrasyonel bir tutumdur.

önemi yoktu. Nitekim ABD'nin Türkiye'de gerçekleştirilen askeri darbelerde oynadığı rol düşünüldüğünde bu husus daha iyi anlaşılacaktır. Hiç kuşkusuz önemli olan yalnız ve ancak ABD'nin çıkarlarıydı. Yoksa rejim demokratikmiş değilmiş bunun zerrece önemi yoktu. Doğrusu Amerikalılar, çok çeşitli mekanizmalar marifetiyle bu hususta azımsanamayacak yol almış, tarih de buna tanıklık etmiştir. Bu anlamda ülkeler arasındaki ikili anlaşmaları, Türkiye'ye nüfuz etmenin bir aracı olarak kullanmışlardır. Öyle ki farklı isimlerle ve farklı zamanlarda imzalanarak yürürlüğe giren ikili anlaşmalar incelendiğinde bunların yalnızca Amerikan çıkarlarını koruyup kollayıcı mahiyette olduğu görülmektedir. Anlaşmaların hükümleri Türkiye Cumhuriyeti Devletinin bağımsızlığını zedeleyen, işçilerimize karışmakta sakınca görmeyen, anayasa ve yasalarımızı, mahkemelerimizi kale almayan unsurlar barındırmaktadır (Tunçkanat, 1975, s. 9).

Türkler Truman doktrininin Sovyetlere karşı kendilerini koruyacağını düşünseler de, bu öğretinin aslında Batı Avrupa'nın geleceğini güvence altına almak isteyen bir nitelik taşıyordu. Batı Avrupa'nın güvenliği de Yunanistan ve Türkiye'nin askeri açıdan güçlendirilmesine bağlıydı. Ama bu, Türkiye'nin Sovyetlere karşı savunulması demek değildi (Sander, 2016, s. 31). Yine de herkes bunu böyle anlıyor veya anlamak istiyordu. Hâlbuki anılan yardımlar Türk ordusunun düzenini değiştirerek Amerikanlaştırmayı amaçlıyordu (Tunçkanat, 1975, s. 180). Hatta bu ameliye orduyla sınırlı kalmıyor, Türkiye'nin dış politikasına, kültürel ve ekonomik hayatına da yansıyor. Nihai amaç Türk devriminin kazanımlarını ortadan kaldırmaktı ki, süreç yalın bir gözle incelendiğinde, Amerikalıların istediklerini elde ettikleri söylenebilir (Yetkin, 2003, s. 359). Doğrusu Amerikalılar bu kadarını ummamışlardır da denilebilir.

Bu ortam içerisinde Sovyet yayılcılığını bertaraf etmek adına İngiliz ve Fransız Dışişleri Bakanları ortaya attıkları "Demokratik Batı Birliği ve Batı Medeniyetinin Korunması" fikrinin hâmisisi olması için ABD'ye yeşil ışık yakmışlardı. Dünya liderliğine soyunan ABD de bu fırsatı kaçırmak istemedi. Nitekim 2. Dünya Savaşının yıkıcı etkilerine maruz kalan İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg 17 Mart 1948'de Brüksel Anlaşmasını imzalamışlar ve Eylül 1948'de de Sovyet tehdidine karşı Batı Birliği Savunma Örgütünü kurmuşlardı (Bozkurt, 2008, s. 113). Bu gelişme üzerine adı geçen oluşumların dışında kalmak istemeyen Türkiye, dönemin Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak aracılığıyla İngiliz Dışişleri Bakanı Bevin ve diğer Avrupalı ortakları nezdinde girişimlerde bulduysa da bir sonuç alamamıştı. Washington Büyükelçisi Feridun Cemal Erkin'in ABD Dışişleri Bakanı Marshall'la yaptığı görüşmeler de istenen neticeyi vermemişti. Bunun üzerine Türkiye bir Akdeniz Paketi kurulmasını önerdiyse de dikkate alınmadı. Atlantik Paketi resmen kurulmadan önce anlaşmanın esasını oluşturacak hükümler basında yer aldı. Türkiye'nin ittifak dışı bırakılması Türk basınında sert eleştirilere uğradı. 26 Mart 1949 tarihli *Ulus* gazetesinde F. Osman Menteşoğlu "*Türk Emniyeti İçin Evham*" başlıklı makalesinde, Sovyetler Birliği Atlantik Paktının ne için kurulduğunu bilmiyor mu diye soruyordu. Bu durum Akdeniz'i bir Sovyet taarruzuna açık hale getiriyor, Türkiye'nin emniyeti nasıl sağlanacak diyordu. Yine *Ulus*'ta Peyami Safa, Atlantik Paketi'nin Türkiye'yi hesaba katmayan bir ortak güvenlik sistemi olduğunu dolayısıyla bizim de bu sistemi dikkate almamız gerektiğini yazıyordu (Saray, 2000, s. 123-124).

ABD, benimsediği yeni dünya siyaseti gereğince bu oluşumlara kayıtsız kalmadı ve deyim yerindeyse ağabey rolü üstlenerek adı geçen ülkeler ve Kanada, İtalya, Danimarka, Norveç, Portekiz, İzlanda'nın da katılımıyla 4 Nisan 1949'da Kuzey Atlantik Antlaşmasını imzaladı. Türkiye'nin Atlantik Paketine alınmaması meselesi, CHP ve DP arasındaki iç politika tartışmalarının önemli bir gündem maddesi olarak dikkat çekiyordu. Demokrat Parti, Türkiye'nin Batılı Demokratik Cepheye girememesinden CHP'yi sorumlu tutuyordu. Bu eleştirileri bertaraf etmek adına CHP Hükümeti, 11 Mayıs 1950'de NATO'ya katılmak için resmen başvurdu. Ancak İtalya dışında bu girişime olumlu yaklaşan olmadı. Türkiye'nin başvurusu reddedildi. Ancak 14 Mayıs 1950 seçimlerini DP'nin kazanmasıyla, Türkiye-NATO ilişkilerinde yeni bir sayfa açıldı. CHP'ye göre Batı dünyasına çok daha yakın bir program benimsemiş olan DP, bu husustaki çabalarını arttırmıştır (Saray, 2000, s. 126).

Diğer yandan Türkiye NATO'ya girmek için diplomasi yürütürken, Sovyetlerin himayesindeki Kuzey Kore Güney Kore'ye saldırdı. Bu sayede Demokrat Parti iktidarı, bütün diplomatik çabalardan daha etkin olabilecek bir formülü devreye soktu. 24 Haziran 1950'de ABD önderliğinde Kuzey Kore'ye karşı harekete geçen BM ordusuna bir tugayla destek verme kararı aldı. Muhalefeti, "bu bir savaş ilanı değildir, dolayısıyla hükümetin kararı yeterlidir" diyerek saf dışı eden iktidar kısa sürede kararını uygulamıştır. ABD bu karardan duyduğu memnuniyeti Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Mc Dermatt aracılığıyla şöyle ifade etmiştir; "Kanaatimizce bizim kararımız gibi diğer hürriyet sever milletlerin bu yolda alacakları kararlardır ki bu şekilde ancak tecavüzler önenebilir" (Türkman, 2014, s. 134-135).

Basındaki Yankılar

Amerikalılar Türklerin Kore'deki sadık tavrından pek hoşnut olmuşlardı. Amerikalı Cumhuriyetçi Senatör Cain, Türkiye ve İspanya'nın Avrupa'da (Avrupa ve ABD çıkarları için y.n.) azimle savaşmaya hazır iki ülke olduğunu belirtmiş, Türkiye ve Yunanistan'ın Atlantik Paketine alınmalarının bir zorunluluk olduğunu da eklemiştir (*Milliyet*, 13 Eylül 1950). Washington'da yayınlanan *Sunday Star* gazetesinde "Batı Avrupa savunmasının Batı Avrupa'da değil(!), fakat Akdeniz'in her iki kıyısı boyunca uzanması, yani İspanya'dan Türkiye'ye ve Fas'tan Süveyş ile Basra körfezine kadar devam eden iki kıyı üzerinde yer alması kabil bulunmaktadır" denmekteydi. Avrupa savunma stratejisi açısından Akdeniz bölgesinde var olan ruhi âmillerin kızıl saldırganlığa karşı konulması imkânlarının

Avrupa'nın başka herhangi bir parçasından fazla olduğu yorumu yapılıyordu. Daha doğuda, Avrupa'nın en kuvvetli ve en mükemmel askeri kudretine sahip bulunan Türkiye vardır (elimizin altında! y.n.)...parlak savaş kabiliyetini de Kore'de çoktan ispat etmiş bulunmaktadır yorumu yapılıyordu (*Milliyet*, 28 Şubat 1951). *Le Monde* gazetesi de Akdeniz'in doğusunda Amerikan faaliyetlerinin açık bir şekilde göze çarptığını, asıl meselenin Türk savunmasının kuvvetlendirilmesinden ziyade bu savunmanın komşu memleketlerle zincirleme bir şekilde harekete geçirilmesi olduğunu yazıyordu. Amerikan Hava Kuvvetleri Bakanı Thomas Finletter'in Güney Anadolu'da, Adana'da bulunan gizli tesisleri(!) ziyaret edeceği de yine *Le Monde*'un yazmaktan çekinmediği bir açık istihbarat olarak tarihe geçmişti⁵.

ABD'nin adı geçen devletlerin NATO'ya alınmaları için yaptığı girişime İngiltere ve Fransa karşı çıkmışlardır. Bu konuda *National News Letter* adlı haftalık bir siyasi bültende, her iki ülkenin de, Türkiye ve Yunanistan'ın Atlantik'ten oldukça uzak bulunmaları, üstelik Türkiye'nin Rus taarruzuna kurban gitmesi muhtemel ilk memleket olması gibi düşüncelerle ABD teklifini onaylamadıkları belirtiliyordu. Türklerin bu duruma çok sinirlendiklerini, zaten İngiltere ve Fransa ile ittifak antlaşmaları bulunduğunu gündeme getirdikleri ifade ediliyordu. Gerektiğinde bu anlaşma hükümlerinin yerine getirileceğini varsayan Ankara'nın Kuzey Atlantik Paktına alınmaları halinde işlerin karışacağına ilişkin çekinceleri anlamsız bulduğuna işaret ediliyordu⁶. *Whitehall Letter* adlı bir başka siyasi bültende ise Türklerin Rusları Atlantik Paktı ülkelerinden daha iyi tanıdıklarından ve uzun yıllar Rus emellerine karşı durduklarından bahsediliyordu. İngiliz basınında pek fazla söz edilmemekle beraber Türkler, Kore'de diğer milletlerin hepsinden fazla cesaret ve savaşıma kudreti göstermişlerdir deniliyordu. Bazı küçük batı devletleri Türkiye ile Yunanistan'ın pakta alınmalarıyla kendilerine yapılacak olan yardım miktarının azalacağından korkmaktadırlar. Hâlbuki bu endişe yersizdir, Amerika zaten bu iki memlekete yardım etmektedir. Böyle bir durum ancak İspanya pakta dâhil olursa söz konusu olabilecektir... İspanya bugün Avrupa'nın en büyük ordularından birine sahipse de İspanyol askerlerini kendi memleketleri dışında kullanmayı düşünmek büyük hatadır. Türkiye ve Yunanistan'ın durumları tamamıyla başkadır yorumu yapılıyordu⁷. Aslında her iki ülkenin pakta kabul edilmeleri meselesi askeri olmaktan ziyade siyasi bir meseleydi. Nitekim 21 Haziran'dan beri NATO Güney Avrupa başkomutanı olan Amiral Carney, Türkiye ve Yunanistan'ın savunma gayretlerine katılmaları meselesinin salahiyeti dışında siyasi bir iş olduğundan bahsederek bu hususta açıklama yapmaktan imtina etmiştir (*Milliyet*, 18 Temmuz 1951). Zaten Kuzey Atlantik Paktı, askeri bir örgütlenme olmanın ötesinde komünizme karşı iktisadi ve siyasi alanlarda da etkin bir organizasyon olarak tasarlanmıştı⁸. Bunu teyid eden husus, Londra'da gerçekleşen üçler toplantısı sonrası gelinen noktadır. Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Dean Acheson, Pakt'ın Kuzey Atlantik bölgesi dışında da barışın korunması üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu açıklamıştır. Güney-Doğu Asya'daki bütün durumu incelediklerini belirterek, bu bölgedeki yeni hükümetleri cesaretlendirmeye ve desteklemeye mutlak surette kararlı olduklarını da vurgulamıştır. Birleşik Amerika'nın Türkiye, Yunanistan ve İran'ın güvenliklerine karşı en derin bir ilgi beslediğinin ifade edilmesi hiç şüphesiz kendi güvenliklerini korumaya yönelik bir stratejinin gereği idi. İngiliz Dışişleri Bakanı Bevin'in hiç de şaşırıcı olmayan bir biçimde, adı geçen ülkelerin bağımsızlık, toprak bütünlüğü ve güvenliğiyle yakından ilgili olduklarına ilişkin beyanatından da aynı sonucu çıkarmak yanlış olmayacaktır (*Milliyet*, 20 Mayıs 1950). Doğrusu Amerikalıların, İngilizlerin ve dahi Fransızların başta Türkiye olmak üzere gösterdikleri yakın ilginin, adı geçen ülkelere hiçbir beklentileri olmaksızın ortaya çıktığını düşünmenin uluslararası ilişkiler açısından doğru bir yaklaşım olmayacağı açıktır. Yine de 1950 yılının ortaları itibarıyla Türkiye, Yunanistan ve İran'ın Kuzey Atlantik Paktına alınacaklarına dair kesin bir izlenim verilmek istenmediği anlaşılmaktadır. Reuters ajansından verilen bir haberde, Ortadoğu'nun güvenliğine karşı duyulan ilginin devam ettiği yolunda verilmiş olan İngiliz ve

⁵ Aktaran *Milliyet*, 10 Mart 1951. Gazetenin Adana'daki gizli tesislerden fütursuzca bahsetmesi manidardır. Çünkü bu üssün kurulma kararı 1943 Aralık ayında II. Kahire Konferansı'nda verilmiştir. Amerikan Ordusu Mühendisler Kolordusu 1951 yılı bahar aylarında bu üssün inşasına başlamıştır. Türk Genelkurmayı ve ABD Hava Kuvvetleri Komutanlığı Aralık 1954'te ortak kullanım anlaşması imza etmiştir. 21 Şubat 1955'te üssün resmi adı Adana Hava Üssü olarak belirlenmiş, 28 Şubat 1958'de ise İncirlik Hava Üssü adını almıştır. Öyle anlaşılıyor ki Batı dünyası Türkiye'yi, kendi çıkarlarını korumak adına Batı bloğuna eklemeyi daha 2. Dünya Savaşı sonuçlanmadan kararlaştırmış ve bu planı adım adım uygulamıştır.

⁶ Aktaran *Milliyet*, "Atlantik Paktı ve Türkiye", 13 Temmuz 1951. İngiltere ve Fransa'nın Türkiye ile yaptığı ittifak antlaşmasının Türkiye açısından bir kıymet-i harbiyesi olmadığı bu ittifakın yalnızca İngiltere ve Fransa'nın çıkarlarıyla ilgili olduğu ortaya çıkmaktadır.

⁷ Aktaran *Milliyet*, "Atlantik Paktı ve Türkiye", 13 Temmuz 1951. Doğrusu bültenin yaklaşımı batılıların Türklere hemen her şartta savaşabilecek, hatta batı medeniyeti için savaşması gereken bir unsur olarak baktıklarını ortaya koymaktadır. İspanyol askerleri değil ama Türk askerleri kendi memleketleri dışında rahatlıkla kullanılabilirler; metin, vatansever ve güvenilir kimselerdir, iyi de savaşmaktadırlar (yani elimizin altındadırlar y.n.) yaklaşımı bültene hâkimdir.

⁸ *Milliyet*, 9 Mayıs 1950. Gazete haberinde Üçler Toplantısının (ABD, İngiltere ve Fransa Dışişleri Bakanlarının Londra'da gerçekleştirecekleri toplantı) üzerinde en fazla ehemmiyetle duracağı meselenin komünizmin Orta Şark'ta attığı tehlikeli adımlar olacaktır deniyordu. Bunun için Kuzey Atlantik Paktı'nın iktisadi ve siyasi sahalara yayılması bekleniyordu.

Amerikan demeçlerinin, İngiliz ve Amerikan hükümetlerinin Rusya'ya yaptığı baskının yenilenmemesi için uyarmak amacı taşıyan dikkatle hazırlanmış siyasi bir hareket olduğuna ilişkin açıklama ilginçtir (*Milliyet*, 21 Mayıs 1950). Bu çerçevede Fransa'da yayınlanan haftalık *Samedi Soir* gazetesinde de, Ortadoğu'nun savunması ve komünizme karşı esaslı bir set kurulması için Pentagon, Türkiye ve Yunanistan'a güveniyor deniliyordu. Truman'ın Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya kabul edilmeleri işinin hızlandırılmasını Pentagon'un ısrarıyla istediği vurgulanıyordu. “*Türk bahriyesinin rolü mühim değilse de muhtemel bir anlaşmazlıkta Türkiye'nin uçak gemisi bakımından rolü büyük olacaktır. Hâlihazırdaki inşaat arasında 'atom' bombardıman tayyareleriyle modern avcı uçaklarına yarayacak birkaç üssü sayabiliriz. En ileride bulunan uçak alanı Moskova'dan ancak 1920 km. uzakta bulunmakla, ağır bomba uçakları bu yolu günde birkaç kere kat edebileceklerdir. Diyarbakır üssü B 36 uçaklarını Ural tesislerine yaklaştıracak, Adana Hava Meydanı ise Balkanların ve Orta Rusya'nın kontrolünü kolaylaştıracaktır. Bandırma ve Balıkesir hava meydanları Boğazların kontrol edilmesini kolaylaştıracaktır*” yorumu yapılıyordu (*Milliyet*, 12 Ekim 1951).

2 Ağustos 1950 tarihinde Atlantik Pakta girmek için resmen müracaat eden Türkiye, bu talebini Ankara'daki İngiliz elçisine sözlü olarak bildirmişti (*Milliyet*, 3 Ağustos 1950). Türk Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü de, İngiliz mevkidaşı Bevin'le bu hususta görüşmüş, Türk tarafının bu konudaki isteğini bir kez daha dile getirmiştir (*Milliyet*, 7 Ağustos 1950). Türk hükümetinin talebinin, Atlantik Pakta üyelerinin 15 Eylül'de New York'ta yapacakları toplantıda görüşüleceği bildirilmişti. İngiliz hükümetinin görüşü, Türkiye'nin pakta kabul edilip edilmeyeceğinin üyelerin ortak kararına bağlı olması gerektiği yönündeydi. Mezkûr hükümet, bu konuda şimdiden görüş bildirmenin kötü bir siyaset olacağı kanaatindeydi (*Milliyet*, 10 Ağustos 1950). ABD Dışişleri Bakanı Acheson da meselenin “son derecede ilgi ve ihtimamla” incelenmekte olduğunu, bunun 12 üyenin ortak kararı olması gerektiğini savunuyordu (*Milliyet*, 31 Ağustos 1950).

Nihayet, 14 Eylül'de Birleşik Amerika, Büyük Britanya ve Fransa Dışişleri Bakanları, Türkiye ile Kuzey Atlantik Pakta Teşkilatı arasında özel askeri ilişkiler kurulmasını gündeme getirmişlerdir. Aynı tarihte Türkiye'nin ittifaka üyelik başvurusu da görüşülmüş ve bu devletin üyeliğe kabul edilmemesi kararlaştırılmıştır. Bu kararın alınmasında Türkiye'nin Atlantik bölgesine dâhil olmaması ve Atlantik devletlerinin antlaşma taahhütlerini genişletmekte uyanıklıkla hareket etmeleri gerektiğine ilişkin düşünceler etkili olmuştu (*Milliyet*, 15 Eylül 1950). Bir diğer gerekçe de, Atlantik bölgesi milletleriyle çıkarları kısmen ortak olan Türkiye'nin Pakta kabulünün, yalnız ilk bakışta Türkiye kadar da haklı olmayan başka üyelik taleplerine yol açmakla kalmayıp aynı zamanda bu taleplere örnek oluşturacağıydı. Fakat Türkiye'yi tamamen uzaklaştırmak istemeyen büyük devletler, güvenliği tehdit edilirse Pakta doğrudan girebileceğini de duyurmuşlardı⁹. Türk tarafının taleplerine tamamen kayıtsız kalmadıklarını göstermek adına, Türkiye ve Yunanistan'a Akdeniz'in savunması görevini vermişlerdir. Yunanistan 6 Ekim 1950'de, Kuzey Atlantik Pakta'nın Akdeniz bölgesi savunma planlarının hazırlanmasında Türkiye ile işbirliğine hazır olduğunu açıklamıştır (*Milliyet*, 7 Ekim 1950). 7 Ekim 1950 tarihli *Washington Post* gazetesi, Türkiye ve Yunanistan'ın Akdeniz'in savunması için Kuzey Atlantik Pakta üyeleriyle işbirliği yapmasını memnuniyetle karşıladığını duyuruyordu. Gazetede “*Yunanistan bu tehlikeli dünyada tek başına yaşayamaz. Türkiye'nin Moskova tarafından vaki sinir harbine mukavemet etmek yolundaki azmi, eski dünyadaki diğer milletler için bir misal teşkil etmektedir. Türkiye'nin ruhunda daimi bir uyanıklık mevcuttur*”¹⁰ yorumu yapılıyordu. New York valisi Thomas Dewey, Yunanistan ile Türkiye'nin derhal Pakta alınmaları gerektiğini vurguluyordu. Dewey, “*Eğer Yugoslavya Rusya'nın eline düşerse Yunanistan daha ne kadar hür kalabilir? Yunanistan ile Boğazlar kaybedilecek olursa Doğu Akdeniz*

⁹ *Milliyet*, 19 Eylül 1950. Yapılan açıklamada, Türkiye ile askeri temasları ve ilişkileri sıkılaştırmak fikrinde olduklarını, Türkiye'nin kendisini tehdit altında hissettiği anda doğrudan Pakta girebilmesine izin verecek olan bu kararın, Paris, Londra ve Washington hükümetlerinin Türkiye güvenliğinin korunmasında ne kadar çıkarları olduğunu belirtmeye kâfidir deniliyordu. Açıkça, adı geçen ülkelerin çıkarları söz konusu ise Türkiye'nin de Pakta alınabileceği belirtiliyordu. Türkiye'nin güvenliğinin korunmasındaki çıkarlarından bahsetmeleri gerçekte kendi güvenliklerinden başka bir şey düşünmediklerini kanıtlamaktadır. Uluslararası ilişkiler açısından bakıldığında bu çok doğal bir yaklaşımsa da, Türk tarafının o tarihlerde bu hususa çok da dikkat ettiğini söyleyemeyiz. Doğrusu konjonktür buna izin vermediği gibi, dışişlerinde mahir batılıların Türk idaresine nüfuz ettiğini de belirtmeliyiz.

¹⁰ Aktaran *Milliyet*, 8 Ekim 1950. Kimsenin aklına Türkiye'nin Kuzey Atlantik Pakta alınmamasının gerekçesi olarak ileri sürülen Kuzey Atlantik bölgesine dâhil olmayışı tezine karşılık, Kuzey Atlantik Pakta'nın Akdeniz'in savunmasıyla niçin bu kadar ilgili olduğu sorusunu ortaya atmak gelmiyordu. Vakıa, Sovyetlerin komünizmi ihraç etmek, hür dünya milletlerini kendi güdümleri altına almak istedikleri hususundaki propaganda o denli etkindi ki, deyim yerindeyse durup düşünmeye vakit yoktu. Peki, bu iddialar dayanaksız mıydı? Elbette değildi. Fakat tarih, özellikle Türkiye'nin bu süreçte izlediği veya izlemek zorunda kaldığı politikaların sonucunun, yağmurdan kaçarken doluya tutulmak olduğunu ispatlamıştır. Kıbrıs Türklerinin haklı davasında onlara silahlı destek vermek isteyen Türkiye'yi bundan men etmek için gönderilen Johnson mektubuyla başlayan, Kıbrıs Barış Harekâtından sonra Türkiye'ye uygulanan ambargoyla devam eden, 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 askeri darbeleriyle zirveye çıkan Türkiye-ABD stratejik ortaklığı(!), NATO-Türkiye ilişkilerinin mahiyetinin sorgulanması gerektiğini ispatlamaktadır.

bir Kızıldeniz olacak ve bu bölgede Amerika'nın müdafaa için tesis edilmiş üsler de elden gidecektir" diyordu (Milliyet, 13 Şubat 1951). Türk Hükümeti de ABD'yi ikna etmek adına girişimlerini sürdürüyor, ABD'yi İngiltere, Fransa ve Türkiye arasındaki karşılıklı anlaşmaya katılmaya davet ediyordu. Türkiye'nin Washington Büyükelçisi aracılığıyla yaptığı girişime karşılık ABD Dışişleri Bakanlığı basın dairesi şefi Michael McDermott "*Birleşik Amerika hür dünya kuvvet ve kudretinin seferber olduğu bu sıralarda, Türkiye'nin önemini ve oynadığı rolü tamamiyle müdriktir*" açıklamasını yapıyordu (Milliyet, 3 Mart 1951). ABD yönetimi Türkiye'nin Pakt'a alınmasına mesafeli duruşunu sürdürürken, Amerikan basınında bu hususta çıkan haberler Amerikan kamuoyunun, güvenliklerinin sağlanması konusundaki hassasiyetini doğruluyordu. Nitekim *New York Times* gazetesinde yapılan değerlendirmede Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya Avrupa'nın güvenliği bakımından hiç olmazsa daha kuzeyde bulunan memleketler kadar önemlidirler deniyordu. Türkiye Atlantik Paktına dâhil değilse de paktın konseyinde kendisiyle istişare edilmesi kabul edilmiştir. Çünkü Akdeniz'in güvenliği Atlantik'in güvenliğiyle yakından ilgilidir yorumunu yaparak malumu ilan etmekte sakınca görmüyordu (Milliyet, 15 Mart 1951). Londra'da yayınlanan *Daily Telegraph* gazetesi de Amerikan kamuoyu ve Savunma Bakanlığının Türkiye'nin Atlantik Paktına alınmasına kuvvetle taraftar olduğunu yazıyordu (Milliyet, 19 Mart 1951). *New York Times* gazetesinde bu hususta kaleme alınan bir diğer makalede Türkler ve Yunanlıların hür insanlar safında bulduklarını ve hesaba katılmaya razı olduklarını açıklamışlardır deniyordu. Yazı, Batı bloğunun meseleye bakış açısını hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde açıklamaktaydı¹¹. Gerçekte mesele, Atlantik memleketlerinin güvenliğinin sağlanması bir yana, Birleşik Amerika'nın faaliyetlerini büyük petrol kaynakları bulunan Ortadoğu'yu savunma hususu üzerinde yoğunlaştırmasının istenmesiydi. Demokrat Partili senatör Edvin Johnson bu konuda Senato'da bir konuşma yapmıştı. Doğu Akdeniz'in önemine dikkat çeken Senatör, "*Türkiye'deki dağlar uçaksavar toplarıyla kaplanmalı, Türkiye'deki tepkili avcı uçakları için yeni havaalanları inşa edilmeli ve bunlara ilaveten Rusya buralarda herhangi bir noktaya taarruz ettiği dakikada her Rus şehrine yangın ve atom bombaları atmak üzere dev bombardıman uçakları her an hazır bulunmalıdır*" demişti (Milliyet, 24 Mart 1951). *New York Herald Tribune* gazetesinde Gilros Wilson imzasıyla yayınlanan bir makalede ise, Türkiye'nin hür dünya tarafından Sovyet Rusya'ya gösterilen mukavemetin bel kemiği olmasına rağmen müttefikler tarafından yalnız bırakıldığına değiniliyordu. Cumhurbaşkanı'dan mütevazı köylüye kadar her Türk'ün bunun nedenini merak ettiği ileri sürülüyordu. Marshall planı çerçevesinde Türkiye'ye yardımlar yapılıyor olmasına rağmen, Türklerin asıl isteklerinin NATO'ya resmi üye olarak girmek olduğu belirtiliyordu¹². Nihayet 20 Eylül 1951'de Ottawa'da toplanan Kuzey Atlantik Konseyi, Türkiye ve Yunanistan'ın tam üye sıfatıyla ittifaka alınmalarını onaylamıştır (Milliyet, 21 Eylül 1951). NATO'ya katılmamız 18 Şubat 1952 tarihinde TBMM'de ittifakla kabul edilmiştir. Aynı gün yayınlanan "Türk Milletinin Zaferi" başlıklı makalesinde Ali Naci Karacan, DP iktidarı tarafından her şeye rağmen kazanılan, içte bozguncu bir muhalefetin kıskançlıklarına, aşağılamalarına, yalanlarına ve kötülüklerine, dışta bazı devletlerin çevirdikleri entrikalara, nihayet yanı başımızdaki ayının, Sovyet Rusya'nın ardı arkası gelmez tehditlerine rağmen kazanılan bir muazzam siyasi zaferi elde ettiği için DP iktidarını hangi kelimelerle övmek gerektiğini bilemediğini yazıyordu. Bunun herhangi bir siyasi zafer olmadığını vurgulayan Karacan bu zaferin, Türk Milleti'nin 14 Mayıs'ta her hareketi hata, her adımı yolsuz, her düşüncesi yanlış olan, gafleti

¹¹ Aktaran *Milliyet*, 21 Mart 1951; "...bilindiği gibi mütecaviz komünist emperyalizminin, sınırları içerisinde durdurulması hususunda Truman Doktrininin ilk tatbik edildiği hür memleketler Türkiye ve Yunanistan olmuştur... Türkiye'ye gelince, komünistlerin Türklerin durumunu şöyle bir yoklamak için ikide bir hadise çıkarmak istedikleri bir sırada Türk askeri gücünü komünist teşebbüsleri yıldırarak kadar kuvvetlendirmek (Türkiye'ye nüfuz etmek y.n.) kabil olmuştur. Sözün kısası doktrin muvaffak olmuştur(!) ve işin en önemli tarafı doktrin ABD'nin dünyaya ilan ettiği (vaz ettiği y.n.) siyasi ve ahlaki prensipleri(!) tatbik mevkiine koyacağını ve koyabileceğini açıkça göstermiş olmasıdır... Bu memleketlerin Pakt içerisine alınması kadar makul bir şey olamaz. Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Kuzey Atlantik Paktı bünyesine katılmaları pek tabii olarak hür dünya müdafaa meselesine bir de Akdeniz sevkulceysi meselesini ilave etmiş olacaktır. İkinci Dünya Harbinin sarahatte göstermiş olduğu gibi büyük deniz yolları serbest olmadan, Atlantik müdafaa edilemez. Yine bu yollar olmaksızın Atlantik'ten faydalanmak da kabil değildir. İşte Türkiye ve Yunanistan şimdi, Atlantik Paktı milletlerine bu merkezlerini sunmaktadırlar. Bunların reddedilebilmesi inanılmayacak bir hata olur. Türkiye ve Yunanistan'ın belki de ilave yardıma ihtiyaçları olacağı doğrudur. Fakat sevkulceys yönünden, bu iki memleketin sahip olup sundukları, isteyeceklerinden kat kat daha hayatidir... Türkiye batı dünyasının bütün Ortadoğu âlemi ile teması için kolayca kanal olabilir. Türkler ve Yunanlılar fevkalade değerli insanlar, sarsılmaz müttefiklerdir."

¹² Aktaran *Milliyet*, 12 Mayıs 1951. Makalede şu çarpıcı satırlara da yer verilmişti: "*Türkiye'de... Hür ve demokratik bir millet yaşamaktadır... Dünyanın geri kalan kısmı hüsnü kuruntular ve hayaller içinde bocalarken Türkiye'nin 30 bin evladı gönüllü olarak Kore'ye gitmek için müracaat etmişlerdir. Burada öyle bir millet yaşamaktadır ki 'hürriyet dünyanın hangi tarafında tehdit ediliyorsa benim hudutlarım oradadır'* demektedir. Türkiye için Atlantik Paktına alınmamaktadır? Amerikan milletinin sırf kendi oğullarının ölmesini istemesi yüzünden mi? Türklerin teklif edecek bir şeyi olmadığından mı? Onlara itimad edilemeyeceğinden mi?" Doğrusu bu yazı, açık sözlülüklerine değindiğimiz Amerikalıların bu davranışına bir başka örnek olarak sunulabilir. Açıkça, Amerikalı oğullarımızın yerine ölmeye hazır Türk çocukları varken niçin hâlâ Türkiye Atlantik Paktına alınmıyor diye sorulabiliyordu.

basiret ve vesveseyi tedbir sanan sakat bir yönetimi işbaşından uzaklaştırması sayesinde elde edildiğini savunuyordu (*Milliyet*, 18 Şubat 1952). Karacan'ın ertesi günkü yazısı bir öncekini tekdüz eder mahiyetteydi. NATO'ya katılma kararının ittifakla alınmış olmasından duyduğu memnuniyeti; “*Kararın TBMM’de müttefik onaylanması, milletin birlik duygusunda kendisini meclisle bir bütün halinde hissetmesiyle açıkça sabit değil midir? Hakikat şudur ki... Türk siyasi partileri her mülahazayı bir tarafa atarak memleketin yüksek menfaatleri karşısında politika ihtiraslarına gem vurmasını bilmişlerdir... Bu kadar ruh ve fikir asaleti, bu derece siyasi terbiye, bu merteye vatanperverlik gösteren bir Millet Meclisi ile bir iktidardan, bu memleketeye daha çok hayırlar gelecektir, hiç şüphe etmeyelim*” sözleriyle ifade ediyordu (*Milliyet*, 19 Şubat 1952). 20 Şubat'ta Atlantik Paktı Konseyine resmen katılan Türk Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü yaptığı konuşmada; “*Yeni müttefikler sıkı safta ve tek blok halinde aranızda yer almaya gelmiştir... Türkiye'nin mevcudiyetinde, bugün iltihak ve iştirak etmiş olduğumuz anlaşma hedeflerinin tahakkukuna matuf gayretlere büyük hararetle ve kayıtsız şartsız işbirliği zihniyetiyle hareket etmeyi şiar edinen bir müttefik bulacaksınız*” demiştir (*Milliyet*, 21 Şubat 1952). Türk ve Yunan kuvvetlerinin doğrudan doğruya General Eisenhower'ın emrine verileceğini manşetine taşıyan *Milliyet*, Köprülü'nün basın toplantısına da yer veriyordu. Köprülü, Türkiye'nin Atlantik Paktına girmesiyle Avrupa ve Akdeniz savunmasının askeri bakımdan tamamlanmış olduğunu ve hiçbir gedik kalmadığını belirtiyordu (*Milliyet*, 22 Şubat 1952). Amerika'nın Sesi radyosundan memleketeye hitabında da; yeryüzünde şimdiye kadar bu kadar geniş ve kuvvetli bir pakta rastlanmadığına dikkat çekerek, bu paktın en önemli özelliğinin, bunun yalnızca bir ortak savunma örgütü olmasından kaynaklandığını vurguluyordu. Tarihte şimdiye kadar görülen çeşitli paktların çoğunlukla savunmadan çok taarruz paktları niteliği taşıdığını da ekliyordu. Kuzey Atlantik Paktını ise, saldırılara karşı bütün milletleri ve medeniyeti, insanlığın manevi değerlerini korumak amacıyla oluşmuş bir örgütlenme olarak tanımlıyordu. Bu paktın, ancak tecavüz emelleri besleyenlere bir endişe verebileceğinin altını çiziyordu (*Milliyet*, 23 Şubat 1952).

SONUÇ

Görüldüğü üzere, Türkiye'nin NATO'ya girişi neredeyse olağanüstü bir siyasi başarı olarak değerlendirilmiştir. O günkü şartlarda pek de yadırganmayan bu yaklaşım, soğuk savaş sonrası dönemde gelişen olaylarla NATO'yu Türk kamuoyunda sorgulanır hale getirmiştir. 1950 Ekim'inde *Washington Post* gazetesinde Türkiye için kullanılan ‘daimi uyanıklık halinden’, sürekli bir biçimde fayda sağlayan tarafın ABD başta olmak üzere Kuzey Atlantik Paktı üyeleri oluşu, üzerinde durup düşünmeye değer bir olgu olarak Türkiye'nin önünde durmaktadır (*Milliyet*, 8 Ekim 1950).

1958 yılına gelindiğinde, hür dünyanın lideri ABD'nin Adana İncirlik'te kurmuş olduğu hava üssüyle ilgili yapılan bir haber-yorum dikkati çekmektedir. “Adana Amerikalıların Değildir” başlıklı bu haber-yorumda; “*Bir NATO müttefikimiz Türkiye'deki bir NATO üssünden faydalanabilir. Buna bir diyeceğimiz yok. Ama bu müttefik, üssü sadece kendi malı telakki eder, üssün hakiki sahibine yaban muamelesi yapmaya kalkarsa...*” denilmekteydi. Türk basın mensuplarının hava üssünde yapılan basın toplantısına alınmadığı, basın özgürlüğü şampiyonu geçinen Amerika'nın bu tavrıyla Demirperde zihniyetini gölgede bıraktığı, topraklarında misafir olduğu bir ülkenin basınına hiçe sayarak sanki gerçek ev sahibi kendisiymiş gibi davrandığı belirtiliyordu. Bu hareket tarzının, ABD'yi dünya kamuoyuna mükemmel bir emperyalist olarak tanıtmak isteyen komünistlerin emellerine hizmet ettiği de vurgulanıyordu. Haber-yorum şu ilginç satırlarla son buluyordu; “*Bizi korkutan bir başka ihtimal var. Sakın hadise Amerikalıların değil de yerli bir gayretkeşin eseri olmasın? Bu ihtimali şimdiden reddederiz. Zira bir Türk'ün Türkiye'de kapitülasyonu bizzat ihdasına hiçbir Türk inanmaz, inanmak istemez*” (27 Temmuz 1958). Oldukça erken bir tarihte yaşanan bu olay NATO'nun ve onun mucidi ABD'nin ikili ilişkilerde Türkiye'ye yaklaşımının ilk örneğini oluşturmuştur da denilebilir. Vakıa burada bir sorumlu aramak gerekirse, o günkü konjonktürü kendi çıkarları adına ustalıkla kullanan Amerikalıların kayıtsızca benimsenmesine sessiz kalan herkesin bunda payı olduğu söylenebilir.

Türkiye-Kuzey Atlantik Paktı ilişkileriyle ilgili olarak, bildiriye söz konusu edilen yaklaşımlar çerçevesinde Batılıların ikili ilişkiler bağlamında hiç de açık sözlü olmadıkları iddia edilemez. Örnekleri verildiği üzere Türkiye'ye verdikleri desteğin, kimi süslü ve övücü sözler dışında, kendi çıkarlarına hizmet ettiği ölçüde geçerli olabileceğini çekinmeden dile getirmişlerdir. Fakat Türkiye'de siyasi iktidarlar, belki de güçleri yetmediği için, bunun farkında değilmiş gibi davranmışlar, tarihi süreç boyunca bir iki istisna dışında edilgen tavırlarını sürdürmüşlerdir. Bunda ABD'nin Türkiye'ye nüfuz etme aracı olarak kullandığı ikili anlaşmaların da rolü vardır. Adeta Türk hükümetlerinin elini kolunu bağlayan bir nitelik taşıyan bu anlaşmalar, ABD'nin Türkiye üzerinde hâkimiyet kurmasının aracı olmuşlardır. İtiraf etmek gerekirse NATO, belki Türkiye'yi ‘mütecaviz komünist emperyalizminden’ kurtarmıştır, fakat bu kez de ‘mütecaviz kapitalist emperyalizminin’ kucağına itmiştir. Belki de bu husus, Türkiye'yi yönetmek iddiasıyla ortaya çıkacak olanların mutlak surette çözmesi gereken en hayati sorundur.

KAYNAKÇA

Gazete

Milliyet /1950-1952, 1958 (Tarihleri metin içinde verilmiştir)

Kitap ve Makaleler

Akın, F. (2017). “İkinci Dünya Savaşı Sonrası Yenidünya Düzeni ve Türkiye”, *İş ve Hayat Dergisi*, S. 5, s. 119-134.

YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ TARİH BÖLÜMÜ
I. ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜRÜ VE TARİHİ SEMPOZYUMU 19-20-21 NİSAN 2018 BİLDİRİ KİTABI

- Ataöv, T. (1969) "Türk Dış Politikası Üzerine Düşünceler" *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Yıl:1969 Cilt:24, Sayı:1, s. 95-121.
- Bozkurt, İ. (2008). "*Türk Kamuoyunda Amerikan İmgesi (1945-1980)*". Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: - Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Criss, N. B. (2012). "Türkiye-NATO İttifakının Tarihsel Boyutu". *Uluslararası İlişkiler*, 9 (34), s. 1-28.
- Dik, E. (2008). "1948: Marshall Planıyla Hür Dünya'ya Giriş". *Açıklamalı Yönetim Zamandizini 1940-1949*, Ankara, s. 947-1060.
- Göktepe, C. Seydi, S. (2015). "Soğuk Savaş Başlangıcında Türk Dış Politikası". *Bilig*, S.72, s. 197-222.
- Güler, Y. (2004). "II. Dünya Savaşı Sonrası Türk-Amerikan İlişkileri". *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 5(2), s. 209-224.
- Oran, B. (2005). *Türk Dış Politikası I*. İstanbul.
- Öymen, A. (2009). *Bir Dönem Bir Çocuk*, İstanbul.
- Sander, O. (2016). *Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964*. Ankara.
- Saray, M. (2000). *Sovyet Tehdidi Karşısında Türkiye'nin NATO'ya Girişi*. Ankara.
- Tunçkanat, H. (1975). *İkili Anlaşmaların İçyüzü*, İstanbul.
- Türkman, S. (2014). "Kore Savaşı ve Türkiye'nin NATO'ya Girişi", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XIV (2), s. 131-148.
- Tüter, M. (2015). "Türk-Amerikan İlişkilerinin Kökenleri". *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, XXXIV (2), s. 153-176.
- Ülman, H. (1968). "NATO ve Türkiye". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 23 (3), s. 143-167.
- Yetkin, Ç. (2003). *Karşıdevrim*. İstanbul.